

VIDENSKABSTEORI FRA NEDEN

Religionsfaget som afsæt for
videnskabsteoretisk refleksion

Søren Harnow Klausen, IFPR, Syddansk Universitet

Spørgsmål

- Hvad er religionsfagets karakteristiske metoder og "videnskabsformer"?
- Hvordan kan de formidles så eleverne bliver bevidste om dem? (Jf. ATs målsætning)

Flertydigheder i AT-styredokumenterne

- Videnskabssyn:

Enhedsvidenskab (ny videnskabsteori) eller
væsensforskellige videnskabsformer

(”de tre fakulteters karakteristiske metoder”)

(traditionel videnskabsteori)?

- Videnskabsteorisyn:

Videnskabsteori som *fundamental refleksion over*
videnskab eller videnskabsteori som *metodelære*?

Implicit eller *eksplicit* forståelse af metoder og
videnskabelighed?

Kompromisforslag

Videnskabsteori "fra neden":

Mere end metodelære, men udgangspunkt i konkrete metoder og faglige problemstillinger; refleksion og generalisering herudfra

Forståelsen må gerne "kun" være implicit – ikke afgørende at kende bestemte ord (men ord kan lette eller være nødvendige for forståelsen)

Religionsfaget – smertensbarn eller en gave til AT?

Religionsfaget anses gerne for særligt kontroversielt eller problematisk

Uklar identitet:

- Humaniora eller samfundsfag?
- Dannelsesfag eller videnskabsfag?
- Indlevelse eller kritisk distance?

Men man kan gøre en dyd af det spændingsfyldte: religionsfaget illustrerer videnskabsteoretiske diskussioner og positioner særligt tydeligt!

Traditionel videnskabssteori

Væsenforskellige videnskabsformer

- Humaniora: Fortolkning; forståelse.
Handler om det individuelle ("idiografisk")
 - Naturvidenskab: Forklaring (årsagsforklaringer).
Handler om det almene; lovmæssigheder
("nometetisk") (Windelband)
- Samfundsvidenskab?

Traditionel videnskabssteori (2)

Nyere udgave (Habermas):

- Humaniora: Praktisk erkendeinteresse; forståelse
- Naturvidenskab: Teknisk erkendeinteresse; naturbeherskelse
- Samfundsvidenskab: Frigørende erkendeinteresse; kritik og forbedring af samfundsinstitutioner

Kritik af traditionel videnskabsteori

- Forklaring er et middel til at opnå forståelse; fortolkning indgår også væsentligt i naturvidenskaben.
- Den *hermeneutiske cirkel* er ikke enestående for humaniora, men har sit modstykke i den *hypotetisk-deduktive metode*.
- Humaniora generaliserer (søger det individuelle almene betydning), og naturvidenskaben handler ofte om det individuelle.
- Alle videnskaber kan tjene (alle de) forskellige erkendeinteresser.

Enhedsvidenskab

Alle videnskaber

- søger sandhed (hvordan det forholder sig på et givet område)
- har et empirisk grundlag
- fremsætter teser og teorier som går ud over deres empiriske grundlag (generaliseringer, forklaringer etc.), ved hjælp de samme generelle kriterier og slutningsformer
- søger at *forklare*, med henblik på *forståelse*

Blød enhedsvidenskab

Alle videnskaber deler de samme overordnede mål,
principper og metoder

Men *blød* enhedsvidenskab: ikke nødvendigvis samme
slags *genstand* – ikke nødvendigvis *reduktionisme*

De overordnede principper og metoder *udmøntes*
forskelligt

Jf. Søren Harnow Klausen: *Hvad er videnskabsteori?* Kbh. 2005

Jan Faye: *Athenes kammer?* Kbh. 2000

Konsekvenser for religionsfaget

- Ikke rimeligt at hævde at religionsvidenskaben er en særlig videnskab (med egne særlige "videnskabsformer")
- Men stadig muligt at dens *emne* er noget særligt
- Forskellige måder at bestemme *genstanden* på kan begrunde forskellige specifikke metoder

Er religion en særlig slags *forestillinger* eller en særlig type *adfærd* eller *social praksis*? Eller et produkt af en *almen* kognitiv eller biologisk mekanisme?

- Klassisk humaniora (litteraturvidenskab), antropologi eller sociologi? Eller kognitionsforskning?

Videnskabsteoretiske problemstillinger

- Objektivitet: indlevelse eller distance (insider/outsider; emic/etic); deskriptivt vs. normativt; videnskab og interesser
- Fortolkning og forståelse (målsætninger, metoder, kriterier)
- Forklaringstyper (alm. årsagsforklaring; intentionel forklaring; funktionel forklaring)
- Fakulteternes særpræg: humaniora – samfundsfag – naturvidenskab
- Definitioner og begreber (hvad er religion? Essentialisme)

Eksempler (jf. EMU)

Islam og islamisme: essentialisme (definitioner; genstandsafgrænsning); mere eller mindre deskriptive eller normative fremstillinger

Buddhisme: læsning af klassiske tekster og rekonstruktion af deres forestillingsverden / beskrivelser af munkeliv / diskussion af buddhismens relevans

Skabelse og kosmologi (med naturvidenskab): religiøs vs. videnskabelig tænkemåde; grader af rekonstruerende/kongenial fortolkning (\approx hermeneutik)

Eksempler

Kristendommen: forskellige tilgange – systematisk el. ”tematisk”
(sociologisk; kristendommens og aktørernes samfundsmæssige rolle)

Religionsfænomenologi / religionssociologi: forskellige definitioner og
afgrænsninger af religion (eks. ud fra tekster om sabbatten)

→ overordnet refleksion: styrker og svagheder?

Samme tekst – forskellige forklarings- og fortolkningsformer (med
fællestræk: læse; forundres; tolke ud fra sammenhæng): intentionel
forklaring; sociologisk (funktionel) forklaring; sociologisk eller
kognitiv ”bortforklaring” (reduktionisme)

Stof til eftertanke

Religionsfaget kan benytte de stridende retninger og tilgange til at illustrere forskellige videnskabsformer (gøre en dyd af kriser og konflikter)

Ikke nødvendigt at tage stilling. Men stadig væsentligt at overveje: Er religionsfaget dannelsesfag eller videnskabsfag?

Hvad vil det sige at *forstå* religion (*som* religion)?
Hvor kongenial eller distanceret skal – og kan – man være? (Besindelse på religionsfagets humanistiske kerne)